

KISS GY. CSABA

November: a lengyel hónap

lengyelek hónapokkal mérik a történelmet. Nekik január az 1863-as szabadságharcot jelenti, június az 1956-os poznani munkásfölkélest, augusztus a Szolidaritás megszületését 1980-ban, szeptember a II. világháború kitörését, november pedig az 1830–31-es szabadságharcot. November ennél még többet is, hiszen e hónap a 11. napja a nemzeti függetlenség ünnepe. 1918-ban ezen a napon vette át a főhatalmat Varsóban Józef Piłsudski. A fölosztások 123 éve utána újjászületett Lengyelország, ismét megjelent Európa politikai térképén.

1830. november 29-ének éjszakája az újkori lengyel történelem egyik meghatározó és nem kevésbé talányos pillanata. Száznyolcvan éve vitatják írók és történészek ennek az éjszakának a részleteit és messzire vezető következményeit. Azzal kezdődtek az események, hogy a lengyel hadapródok kirobbantották Varsóban a fölkélest. Konstantin nagyherceget, a helytartót, a cár testvérét akarták először elfogni a Belveder palotában, és ezzel egy időben átvenni a hatalmat Varsóban. Csak az utóbbi sikerült nekik. Lényegében ezzel indult a XIX. század nagy lengyel szabadságharca. Ha úgy tetszik, a modern lengyel nemzet európai bemutatkozása. A közösségi emlékezet nagy tablójára kerültek azután 1830–31 eseményei. Annak idején a magyar kortársak pontosan tudták, miről van szó. Ha nincs erős és független Lengyelország a szomszédságban, ránk vetül a cári birodalom árnyéka.

Az előzményekről annyit, hogy 1815-ben a napóleoni háborúkat lezáró bécsi kongresszus döntésével született meg az a Lengyel Királyság, amelynek Sándor cár volt a királya. Nem kevés lengyel – beleértve a politikai elit jelentős részét – abban reménykedett, hogy a liberális alkotmányt kapott ország fejlődésnek indulhat a békés körülmények között. Talán némiképp az osztrák–magyar kiegyezés utáni helyzethez hasonlíthatjuk ezt az orosz–lengyel perszónáluniót. A cári birodalom modernizációs útját azonban továbbra is önkényuralmi módszerek jellemezték. Így az 1820-as évektől egyre több sérelem érte a lengyeleket, s egyre nőtt az elégedetlenség. Nem véletlenül esett 1830-ra a forrpont. Ilyen irányba mutatott a nemzetközi politika. Párizsban megdöntötték júliusban a Bourbon-dinasztia hatalmát, augusztusban győzött a belga forradalom. Amikor olyan hírek keringtek Varsóban, hogy a lengyel hadsereget esetleg fölhasználnák Párizs vagy Brüsszel ellen, igen feszült lett a hangulat, forrtak az indulatok. November végén az összeesküvők úgy érezték, eljött az ő idejük.

A szabadságharcot, mint ismeretes, leverték. De a XIX. és XX. században szinte minden lengyel nemzedék indított fölkélest. Tragikus, leverő eseménysorozatok: kegyetlen cári bosszú, kivégzések, szibériai száműzetések, deportálások, háborús pusztítások. Ám ott van utána mindig a „mégis”, a töretlen ragaszkodás a nemzeti függetlenség gondolatához. Újra kezdik, rettenthetetlenül. Ahogy Márai Sándor írta II. világháborús tragédiájuk apropóján a lengyelekről: „Az a végzetük, hogy időnként elpusztulnak. S ez

sorsuk igazi értelme is: miféle vad erővel, szívós burjánzással támadnak fel a balsors mélységeiből!” (*A nővér* című regényében).

Az első világháború idején csak akkor lehetett esélyük, ha a hazájukat fölosztó nagyhatalmak rendre vereséget szenvednek. Ami lehetetlennek látszott, bekövetkezett. De nem hullott ölükbe a szabadság. Nem született volna újjá Lengyelország, ha nincsenek rá fölkészülve mentálisan és gyakorlatilag is. A zseniális Piłsudski pontosan tudta, a sorsdöntő pillanatokban az fog számítani, van-e ütőképes saját hadseregük. Voltak alkalmas emberek, akik át tudták venni a hatalmat, voltak, akik képesek voltak közös államba szervezni a három, nem egy tekintetben szétfelődött lengyel régiót, és nem utolsósorban létre tudták hozni a szükséges katonai erőt. 1920 nyarán meg tudták védeni hazájukat a Nyugatra zúduló vörös áradattal szemben.

KISS GY. CSABA (1945) Budapesten élő művelődéstörténész, esszéista. Utóbbi művei: *A morva himnusz* (2009); *Ott, Északon* (Magyarok a lengyel szeptemberről – antológia, 2009).